

Erzurum Yöresinde Çiftçi Ailelerinin Yaşam Standartlarının ve Bunu Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörlerin Tespiti*

Okan DEMİR Zinnur GÖZÜBÜYÜK

Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü, ERZURUM (odem_1999@yahoo.com)

Geliş Tarihi : 19.09.2012

Kabul Tarihi : 06.02.2013

ÖZET : Bu çalışmanın amaçları; Erzurum yöresinde çiftçi ailelerinin yaşam standartlarının ortaya konması, yaşam standartları üzerinde etkili olan temel sosyo-ekonomik faktörlerin belirlenmesidir. Erzurum Yöresinde çiftçi ailelerinin yaşam standartlarının ve bu standartlara etkili olan sosyo-ekonomik faktörlerin tespiti üzerine yapılan bu çalışmada, anket yoluyla toplanan verilerin değerlendirilmesi esas alınmıştır. Yaşam Standartlarının işletme gruplarına göre dağılımı esas alınarak yapılan X^2 (Khi-Kare) analizi neticesinde; işletmelerin coğrafi konumları, müteşebbislerin mesleki tecrübesi, müteşebbislerin eğitim düzeyi, işletmelerin arazi varlığı, gelişmiş tarım teknolojisini benimseme ve uygulama düzeyi, işbirliği eğilim düzeyi ve modernleşme düzeyi ile yaşam standartları arasında bağımlılık olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erzurum, Yaşam Standartları, Sosyo-Ekonomik yapı

Determination Both the Living Standards and Socio-Economic Factors Affecting the Living Standards of the Erzurum Region's Farmers' Families

ABSTRACT : The aims of this study are to introduce living standards of people in Erzurum province, find out major socio-economic factors that have impact on those living standards. Data collected through survey has been assessed in this study conducted to find out living conditions of people in Erzurum district, and to determine socio-economic factors that have impact on those living standards. According to X^2 (Chi-Square) analysis based upon firm group dispersion of living standards, there exists dependence between living standards and geographical position of firms, profession experience of entrepreneurs, education level of entrepreneurs, land entity of firms, implementation level and adapting of developed agricultural technologies, cooperation desire level, and modernization level.

Key Words: Erzurum, Living standards, Socio-economic structure

GİRİŞ

Dünya Sağlık Örgütü, yaşam kalitesini; hedefleri, beklentileri, standartları, ilgileri ile bağlantılı olarak, kişilerin yaşadıkları kültür ve değer yargılarının bütünü içinde durumlarını algılama biçimi olarak tanımlar. Bir diğer ifadeyle; yaşam kalitesi, kişinin içinde yaşadığı sosyo-kültürel ortamda kendi sağlığını öznel olarak algılayışını tanımlamaktadır. Yani bu kavram tıp teknikleri, laboratuvar işlemleriyle ölçülen bir nicelik değil, subjektif olarak yaşantılanan bir niteliktir ve aslında pahalı zevklerle doğrudan bir ilişkisi yoktur. Esas amaç kişilerin kendi fiziksel, psikolojik ve sosyal işlevlerinden ne ölçüde memnun olduklarının ve yaşamlarının bu yönleri ile ilgili özelliklerin varlığı veya yokluğunun ne ölçüde onları rahatsız ettiğinin saptanmasıdır (DPT, 2000).

Tarım sektöründe verim düşüklüğü ve toprak-insan ilişkilerindeki dengesizlik tarımsal üretimi etkilemekte ve çiftçilerin yaşam standartlarının düşük bir düzeyde kalmasına sebep olmaktadır. Kırsal nüfusun gelirlerini artırmak ve daha yüksek yaşam standartları sağlamak gibi hedefler beş yıllık kalkınma planlarımızda da öngörülmektedir.

Türkiye'de kırsal kesime gerçekçi yaklaşımlarda bulunacak araştırmalara ihtiyaç büyüktür. Köylerin sosyal ve ekonomik yönden arzu edilen düzeye çıkarılması, köye götürülen hizmetlerin daha etkili, ihtiyaç ve şartlara uyumlu olması ancak köy

toplumunun çeşitli özellikleri hakkında geçerli ve objektif bilgilere sahip olmakla mümkündür (Ayyıldız, 1975). Türkiye'de genelde tarım sektöründe çalışanların, özelde ise kırsal nüfusun yaşam standartlarının sanayi kesimine yaklaştırılarak, yıllardır kırsal nüfus aleyhine süregelen göçün durdurulması iddiası ancak kendisi üzerine politika üretilecek kesimin tam anlamıyla tanınmasıyla realize edilebilir. Bu bilgiler ışığında çalışmanın amaçları şu şekilde ifade edilebilir:

- Çiftçi ailelerinin yaşam standartlarının belirlenmesi,
- Yaşam standartları üzerinde etkili olan temel sosyo-ekonomik faktörlerin belirlenmesidir.

MATERYAL VE METOT

Materyal

Çalışmanın materyalini araştırma alanında amaca yönelik olarak seçilen tarım işletmelerinden anket yöntemi ile derlenen veriler oluşturmuştur. Anket çalışmaları 2006-2007 yıllarında uygulanmıştır. Ayrıca konuyla ilgili yapılmış araştırma ve inceleme sonuçları ile istatistiklerden yararlanılmıştır.

* Bu çalışma Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü tarafından desteklenmiştir.

Metot Örnekleme

Bu çalışmada örnekleme amacıyla ana kitleyi (populasyon) kendi içinde homojen tabakalara ayırıp varyansı küçültmeye yarayan ve dolayısıyla örneğin populasyonu daha iyi temsil etmesini sağlayan tabakalı (kademeli) tesadüfî örnekleme yöntemi %90 güven sınırıyla kullanılmıştır (Yamane, 1967; İşçil, 1977).

Veri Toplama

Araştırma materyalinin büyük bir kısmını örneğe alınan işletmelerden toplanan veriler oluşturmuştur. Veri toplama aşamasında kişisel görüşme (Anket) yöntemi esas alınmış ve anket formu kullanılmıştır. Anket formu olarak projenin amaçları gözetilerek proje için gerekli tüm konuları içeren bir form geliştirilmiştir.

Verilerin Analiz ve Değerlendirmesi

Araştırma kapsamında elde edilen veriler, hazırlanan indeks ve ağırlıklar yardımıyla araştırmanın amacına uygun noktalara varmada yardımcı olabilecek değişkenlere dönüştürülmüştür. Bu faktörler; ailenin yaşam standardı, müteşebbis çiftçi ve ailesinin yaşı, mesleki deneyim, ailenin yapısal durumu, öğrenim durumu, sosyal statü, gelişmiş tarım teknolojisini benimseme ve uygulama, modernleşme düzeyi, sosyal katılım ve çevresel ilişkiler, kitle haberleşme araçlarını kullanım düzeyidir.

Verilerin değerlendirilmesi aşamasında analiz metodu olarak, sayılamayan değişkenler için en uygun analiz yöntemi olan Khi-Kare (X^2) testi esas alınmıştır. Khi-Kare testi gerekli olduğunda Yates düzeltilmeli olarak kullanılmıştır.

Yaşam Standartlarının Belirlenmesi

Yaşam Standartlarının belirlenmesinde, anketler neticesinde saha değerleri esas alınarak bir ölçek oluşturulmuştur. Oluşturulan ölçekte, yaşam standartlarının tespitine yönelik ele alınan temel göstergeler; gıda, konut ve barınma, eşya tüketimi, sağlık, ulaşım, temizlik ve kültür, giyim olmak üzere 7 adettir. Ölçek toplam 100 puandan oluşmaktadır (Çizelge 1). İşletmeler düzeyinde yapılan değerlendirmeler neticesinde, 0-35 puan düzeyindeki işletmeler çok düşük, 36-50 puan düzeyindeki işletmeler düşük, 51-70 puan düzeyindeki işletmeler orta ve 71-100 puan düzeyindeki işletmeler yüksek yaşam standardında işletmeler olarak belirlenmiştir (Çizelge 2).

Tanım olarak yüksek yaşam standardına sahip bir işletme; kişi başına yeterli gıda tüketimine sahip olan, konutu 5 yaşın altında, betonarme, 100 m² ve üzerinde, 4 ve daha fazla odalı, mutfağı, tandırı, ambarı, banyosu bulunan, tuvaleti evin içerisinde olan, şebeke suyu bulunan, yakıt olarak odun ve kömür kullanan, evde temel beyaz eşyaları ve iletişim araçları olan, sağlık güvencesi bulunan, otomobil ve traktörü bulunan, temizlik ve temizlik kültürü açısından belli düzeyin üzerinde olan ve giyim alış-verişinin mağazalardan yapıldığı işletmelerdir. Araştırmaya konu olan işletmeler, bu tanımlamaya yaklaştıkları nipte değerlendirilmişlerdir.

Araştırmanın son aşamasında, ailenin yaşam standartları ile bu standartları etkileyen sosyo-ekonomik faktörler arasında bağımlılık testi yapılarak sonuçlar yorumlanmıştır.

Çizelge 1. Hane Halkı Yaşam Standartlarının Belirlenmesinde Kullanılan Ölçek ve Alt Birimlerin Nispi Ağırlıkları

Ölçek Alt Birimi	Birimdeki Kategori Sayısı	Standarttaki Nisbi Değeri (%)
Gıda	10	30
Konut ve Barınma	12	25
Eşya Tüketimi	9	25
Sağlık	1	10
Ulaşım	2	4
Temizlik ve Kültür	2	4
Giyim	1	2

Çizelge 2. Yaşam Standartları Ölçek Değerlendirmesi

Puan Aralığı	Yaşam Standardı Grubu
0-35	Çok Düşük
36-50	Düşük
51-70	Orta
71-100	Yüksek

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma popülasyonunu Erzurum İli tarım işletmeleri teşkil etmektedir. Popülasyonu örnekleme yöntemine yönelik olarak, tabakalı tesadüfi örnekleme yöntemiyle örnek çekilişi

gerçekleştirilmiş olup toplam örnek sayısı 132 olarak tespit edilmiştir. Popülasyon 5 alt gruba ayrılmış ve her alt grup için örnek sayısı grubun nispi ağırlığı dikkate alınarak belirlenmiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3. Örnekleme sonucu anket uygulanan işletme sayısı

Tabaka No	Tabaka Alt ve Üst Sınırları (da)	Tabakaya Düşen Anket Sayısı	Uygulanan Anket Sayısı	Değerlendirilen Anket Sayısı
I	0-30	36	37	36
II	31-60	35	38	35
III	61-90	26	26	26
IV	91-120	14	16	14
V	120+	21	21	21
Toplam	-	132	138	132

Anketlerin değerlendirilmesinde, örneklemede esas alınan tabakalamanın dışında, Erzurum İli, sosyo-ekonomik ve kültürel açıdan birbirinden farklılık gösteren üç grupta (Kuzey, Orta ve Güney) ele alınmıştır. Kuzey grubu 48, Orta 44 ve Güney 40 işletme ile temsil edilmektedir (Çizelge 4). Kuzey grubunun hemen hemen tamamı Çoruh vadisinde yer almakta, iklim, bitki örtüsü ve tarımsal özellikler itibariyle karasal iklimden Karadeniz iklimine geçiş

özellikleri taşımaktadır. Orta Grup olarak değerlendirilen saha, tarihi ipek yolu üzerinde bulunmakta, şehirleşme kabiliyeti yüksek, ulaşım açısından diğer bölgelere göre daha iyi, geniş ovaların bulunduğu bir bölgeyi içermektedir. Güney hat ise daha yüksek yerleşmelerin bulunduğu, diğer bölgelere göre dezavantajlarının daha fazla olduğu, hayvancılık ve mera kültürünün hakim olduğu bölgedir.

Çizelge 4. Değerlendirme gruplarına işletmelerin dağılımı

İşletme Grubu	Uygulanan Anket Sayısı
Kuzey*	48
Orta**	44
Güney***	40

* İspir, Pazaryolu, Tortum, Uzundere, Oltu, Narman, Şenkaya, Olur

** Aşkale, Ilıca, Merkez, Pasinler, Köprüköy, Horasan

*** Tekman, Hınıs, Karayazı, Karaçoban, Çat

Yaşam Standartlarının işletme gruplarına göre dağılımı Çizelge 5’de görülmektedir. Genel olarak incelenen işletmelerin; %11.4’ü çok düşük, %31.8’i düşük, %34.8’i orta, %22’si yüksek standartta işletmelerdir. Çok düşük standartta bulunan işletmelerin %73.3’ünü güney, %26.7’sini kuzey ve orta grubu işletmeleri oluşturmaktadır. Düşük standartta bulunan işletmelerin %47.6’sını güney, %26.2’sini kuzey ve %26.2’sini orta grubu işletmeleri oluşturmaktadır. Orta standartta bulunan işletmelerin %43.5’ini orta, %37.0’sini kuzey ve %19.5’ini güney grubu işletmeleri oluşturmaktadır. Yüksek standartta bulunan işletmelerin %62.1’ini kuzey ve %37.9’unu orta grubu işletmeleri oluşturmaktadır.

Kuzey grubunda bulunan işletmelerin %4.2’si çok düşük, %22.9’u düşük, %35.4’ü orta, %37.5’i yüksek standarttır. Aynı zamanda kuzey grubu işletmelerin %72.9’u orta ve yüksek standarttır. Orta grupta bulunan işletmelerin %4.6’sı çok düşük, %25.0’i düşük, %45.5’i orta, %25.0’i yüksek standarttır. Orta grup işletmelerin %70.5’i orta ve yüksek standarttır. Güney grupta bulunan işletmelerin %27.5’i çok düşük, %50.0’si düşük, %22.5’i orta standarttır. Güney grupta yüksek standartlarda işletme bulunmamaktadır (Çizelge 5). Normal dağılış eğrisine göre, kuzey ve orta grubu işletmeleri sağa çarpık, güney grubu işletmeleri ise sola çarpık bir dağılım göstermektedirler.

Yaşam Standartlarının işletme gruplarına göre dağılımı esas alınarak yapılan X² analizi neticesinde,

yaşam standartları dağılımı ile işletmelerin coğrafi konumu veya işletme grubu arasında bağımlılığın olduğu belirlenmiştir. Yani işletmelerin coğrafi konumunun sağladığı avantaj veya dezavantajlar, o işletmenin yaşam standartları üzerine etkilidirler. Bu

husus, coğrafi farklılaşmayla birlikte işletme grupları arasında ekolojik ve sosyo-ekonomik farklılıkların da bulunduğu ve bu farklılıkların yaşam standartlarının farklılığına sebep olduğu şeklinde açıklanabilir.

Çizelge 5. Yaşam Standartları Gruplarına Göre İşletmelerin Dağılımı

İşletme Grupları	Yaşam Standartları Grupları								Toplam Sayı
	Çok Düşük		Düşük		Orta		Yüksek		
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Kuzey	2	4.2	11	22.9	17	35.4	18	37.5	48
Orta	2	4.6	11	25.0	20	45.5	11	25.0	44
Güney	11	27.5	20	50.0	9	22.5	0	0	40
Toplam	15	11.4	42	31.8	46	34.8	29	22.0	132

$$X^2 = 36.56$$

$$X^2_{0.05;6} = 12.59$$

Karar: H_0 hipotezi reddedilir yani yaşam standartları grupları coğrafi konumdan bağımsız değildir, bağımlılık sözkonusudur.

İşletmede alınan kararları ve eylemleri etkileyen kişisel faktörlerden biri olan müteşebbisin yaşı, müteşebbisin diğer fiziki, kişisel ve ekonomik özelliklerini dolaylı olarak etkilemektedir (Oakley and Garforth, 1985). Geleneksel toplumlarda yaşın önemi daha da artmaktadır. Aynı yaş grubundaki insanlar genellikle benzer ilgi ve davranışlara sahip olurken, gençler yaşlılardan daha farklı değer yargılarına, davranış modellerine ve amaçlara sahip olmakta, yaşlı çiftçiler ise değişime karşı duyarsız kalmaktadır (Hess and Miller, 1954). Yaşam Standartları grupları ile müteşebbislerin yaş grupları arasında yapılan X^2 (Khi-Kare) analizinde, yaşam standartları ile müteşebbis yaş gruplarının birbirinden bağımsız oldukları belirlenmiştir (Çizelge 6). Yaş ile yaşam standartları grupları arasında istatistiksel olarak bağımlılık olmasa bile müteşebbis yaşının artmasına bağlı olarak yaşam standardının da oransal olarak arttığı söylenebilir.

Tarımsal meslek tecrübesiyle birlikte bilgi ve deneyim birikimi, yaşam standartlarını olumlu yönde etkileyeceği varsayılmış ve ikisi arasında etkileşim araştırılmıştır. Yaşam Standartları grupları ile müteşebbislerin mesleki tecrübeleri arasında yapılan X^2 analizi neticesinde, yaşam standartları ile müteşebbislerin mesleki tecrübeleri arasında bağımlılık olduğu belirlenmiştir (Çizelge 6).

Eğitim; bireylerin bulunduğu toplumsal koşullara uyum sağlayabilmesi, gereksinimlerine teorik ve pratik çözümler bulabilmesi ve davranışlarını rasyonel bir şekilde biçimlendirebilmesi için onlara bazı yeteneklerin kazandırıldığı sistematik bir süreçtir (Yıldırak, 1982). Başka bir deyişle eğitim, bireylerde çevresindeki gelişmeleri izleme, sorunları kavrama ve çözüme yeteneğinin oluşturulmasıdır. Bu nedenle eğitim ile

gelişmişlik düzeyi ya da yaşam standardı arasında bağıntı olduğu varsayılır. Bu amaçla, eğitim düzeyi ve yaşam standartları arasındaki bağıntıyı incelemek üzere oluşturulan çizelgede de eğitim seviyesinin artmasıyla yaşam standardının arttığı görülmektedir. Yaşam Standartları grupları ile müteşebbislerin eğitim durumları arasında yapılan X^2 analizinde, yaşam standartları ile müteşebbislerin eğitim durumları arasında bağımlılık olduğu belirlenmiştir (Çizelge 6).

Araştırma bölgesinde, tarım sektöründe aile, temel üretim birimidir. Ailenin büyüklüğü, işletmenin kararlarını, faaliyetlerinin boyutlarını ve bileşimini belirler. En azından minimum iş birimi, ailenin gıda tüketimini karşılamaya yetecek üretim miktarıyla sınırlıdır. İncelenen işletmelerin çoğunluğunu kalabalık aile tipi oluşturmaktadır. Nispi olarak aile genişliği azaldıkça yaşam standartları artmaktadır ancak yaşam standartları grupları ile aile genişliği arasında yapılan X^2 analizi ile, yaşam standartları ile aile genişliğinin birbirinden bağımsız oldukları belirlenmiştir (Çizelge 6).

Türkiye tarımında tarım işletmelerinin ortalama arazi varlıkları zaman içerisinde azalmaktadır. Araştırma bölgesinde de tarımı, küçük işletmelerin karakterize ettiği görülmektedir. İncelenen işletmelerin yarısından fazlası küçük işletme grubuna girmektedir. İşletmelerin arazi varlıkları arttıkça yaşam standartları da nispi olarak artmaktadır. Yaşam Standartları grupları ile işletme arazi genişliği arasında yapılan X^2 analizinde, yaşam standartları ile işletme arazi genişliği arasında bağımlılık olduğu belirlenmiştir (Çizelge 6).

Ailedeki otorite durumu açısından işletmeler, demokratik ve ataerkil aile olarak incelenmiştir. Kırsal kesimin beklenen bir rutini olarak, incelenen

işletmelerin %60'ı ataerkil yapıdadır. Yaşam Standartları grupları ile ailedeki otorite durumu arasında yapılan X^2 analizi neticesinde, yaşam standartları ile ailedeki otorite durumunun birbirinden bağımsız oldukları belirlenmiştir (Çizelge 6).

Tarımsal yenilik kavramı, üretim sürecinde kullanılan yeni ya da geliştirilmiş girdi ve yöntemleri kapsamaktadır. Bu kavram, yalnızca yeni bulunmuş bir girdi ya da geliştirilmiş bir yöntemin ilk sunulmasını içermeyip, yeniliğin herhangi bir ülke ya da yörede yayılmış olsa bile, henüz yayılmadığı topluluklara sunulmasını da kapsar (Taluğ, 1975). Benimsenme süreci ise belirli bir yeniliğin çiftçiye sunulmasından, kabul veya red edilmesine kadar olan süreçtir (Esengün ve Sivaslıgil, 1993). Araştırmada, üreticilerin gelişmiş tarım teknolojisini benimseme ve uygulama düzeyleri dört grup olarak değerlendirilmiştir. Çiftçilerin toplamda %45'i tarım teknolojisini uygulamayan kategorisindeyken, %25, %16 ve %14 oranlarıyla yenilikçilik artmaktadır. İncelenen işletmelerde, yenilikçilik arttıkça yaşam standartları da artmaktadır. Yaşam Standartları grupları ile üreticilerin gelişmiş tarım teknolojisini benimseme ve uygulama düzeyleri arasında yapılan X^2 analizi ile, yaşam standartları ile üreticilerin gelişmiş tarım teknolojisini benimseme ve uygulama düzeyleri arasında bağımlılık olduğu belirlenmiştir (Çizelge 6).

Bireylerin içerisinde yaşadıkları sosyal sistem içinde ve dışında, sosyal ve ekonomik amaçlı kuruluşlarla ilişki kurma, üye olma ya da toplantılarına katılma gibi eylemleri sosyal katılımı oluşturur. Sosyal katılım toplum kalkınmasında önemli bir adım oluşturur (Arslankurt vd., 1999). İncelenen işletmelerde sosyal katılım üç aşamada ele alınmış ve işletmelerin yaklaşık %63'ü düşük sosyal katılım grubunda değerlendirilmiştir. Yaşam Standartları grupları ile sosyal katılım ve çevresel ilişki düzeyi arasında yapılan X^2 analizi neticesinde, yaşam standartları ile sosyal katılım ve çevresel ilişki

düzeyinin birbirinden bağımsız oldukları belirlenmiştir (Çizelge 6).

Kırsal toplumlarda karşılıklı yardımlaşmaya dayalı kurumlaşmamış bir işbirliği vardır. Tarımın yapısı gereği faktörlerin üretime sunulma zamanı çok önemli olup, işgücü, alet makine vb. işbirliği ile üretim, zamanında ve daha kolay gerçekleştirilebilir. Bu nedenle işbirliğinin sosyal boyutları yanında ekonomik boyutu da vardır. Ayrıca toplumda işbirliği eğiliminin olması kooperatiflere katılımını kolaylaştıran bir etkidir (Özkaya vd., 1998). Araştırma bölgesinde, işbirliği eğilimi düşüktür. Buna, işletmelerin arazi varlığının ve üretim hacminin düşük olmasının sebep olduğu düşünülmektedir. Yaşam Standartları grupları ile işbirliği eğilim düzeyi arasında yapılan X^2 analizi neticesinde, yaşam standartları ile işbirliği eğilim düzeyi arasında bağımlılık olduğu belirlenmiştir (Çizelge 6).

Modernleşme, hayata bir bakış tarzı, belirli bir vaziyet alış olup bireylerde devamlı olarak daha iyiye ve daha üstün olan şeylere ulaşma arzusu ve zamanı bu yönde değerlendirme, kendine güven, düşünce ve hareket bağımsızlığıdır (Tuğaç, 1970). İncelenen işletmelerde modernleşme arttıkça yaşam standartları da nispi olarak artmaktadır. Yaşam Standartları grupları ile modernleşme düzeyi arasında yapılan X^2 analizinde, yaşam standartları ile modernleşme düzeyi arasında bağımlılık olduğu belirlenmiştir (Çizelge 6).

Kitle iletişim araçlarını kullanım ile radyo, televizyon ve basılı yayınların takibi kastedilmektedir. Araştırmada bu özellik üç kategoride değerlendirilmiş olup işletmelerin yaklaşık %28'i düşük, %53'ü orta ve %19'u yüksek düzeyde kitle iletişim araçlarını kullanmaktadır. Yaşam Standartları grupları ile kitle iletişim araçlarını kullanım düzeyi arasında yapılan X^2 analizi neticesinde, yaşam standartları ile kitle iletişim araçlarını kullanım düzeyinin birbirinden bağımsız oldukları belirlenmiştir (Çizelge 16).

Çizelge 6. Yaşam Standartları Gruplarına Göre Sosyo-Ekonomik Parametrelerin Dağılımı ve X^2 Analiz Sonuçları

Sosyo-Ekonomik Parametreler	Yaşam Standartları Grupları				Toplam Sayı	X^2 Değerleri	
	Çok Düşük	Düşük	Orta	Yüksek			
Müteşebbis Yaşı	Genç	1	13	9	3	26	$X^2 = 12.15$ $X^2_{0.05;6} = 12.59$
	Orta yaşlı	7	15	15	6	43	
	Yaşlı	7	14	22	20	63	
Mesleki Tecrübe	Yeni Çiftçi	2	2	7	9	20	$X^2 = 16.25$ $X^2_{0.05;6} = 12.59$
	Deneyimli	0	13	7	5	25	
	Çok Dnyl.	13	27	32	15	87	
Eğitim Durumu	Resmi Eğitim Almamış	9	13	9	5	36	$X^2 = 11.24$ $X^2_{0.05;3} = 7.81$
	Resmi Eğitim Almış	6	29	37	24	96	
Aile Genişliği	Az Bireyli	2	6	7	6	21	$X^2 = 9.41$ $X^2_{0.05;6} = 12.59$
	Orta Birey	0	9	14	10	33	
	Kalabalık	13	27	25	13	78	
Arazi Genişliği	Küçük	9	27	21	7	64	$X^2 = 13.21$ $X^2_{0.05;6} = 12.59$
	Orta	4	8	14	10	36	
	Büyük	2	7	11	12	32	
Ailedeki Otorite	Demokratik	6	17	21	8	52	$X^2 = 2.47$ $X^2_{0.05;3} = 7.81$
	Ataerkil	9	25	25	21	80	
Tarım Teknolojisini Benimseme ve Uygulama	Uygulamayan	11	21	19	9	60	$X^2 = 20.99$ $X^2_{0.05;9} = 16.92$
	Az Yenilikçi	3	5	16	10	34	
	Orta Yenilik.	1	12	6	3	22	
Sosyal Katılım ve Çevresel İliş.	İleri Yenilikçi	0	4	5	7	16	$X^2 = 10.40$ $X^2_{0.05;6} = 12.59$
	Düşük	9	27	34	13	83	
	Orta	3	12	5	10	30	
İşbirliği Eğilim Düzeyi	Yüksek	3	3	7	6	19	$X^2 = 18.04$ $X^2_{0.05;9} = 16.92$
	Yok	9	12	13	7	41	
	Az	2	19	19	9	49	
Modernleşme Düzeyi	Orta	3	9	11	12	35	$X^2 = 12.94$ $X^2_{0.05;6} = 12.59$
	İleri	1	2	3	1	7	
	Geleneksel	5	22	23	10	60	
Kitle İletişim Araçlarını Kullanım	Geçiş	9	8	14	8	39	$X^2 = 3.27$ $X^2_{0.05;6} = 12.59$
	Modern	1	12	9	11	33	
	Düşük	5	14	12	6	37	
Kitle İletişim Araçlarını Kullanım	Orta	7	21	27	15	70	$X^2 = 3.27$ $X^2_{0.05;6} = 12.59$
	Yüksek	3	7	7	8	25	

SONUÇ

Yapılan çalışma sonucunda, Erzurum yöresinde tarım işletmelerinin yaşam standartları düzeyinin kuzeyden güneye doğru azaldığı belirlenmiştir. Kuzey işletmelerinin %72.9'u, ortanın %70.5'i ve güney işletmelerinin %22.5'i orta ve yüksek yaşam standardına sahiptir.

Yaşam Standartlarının işletme gruplarına göre dağılımı esas alınarak yapılan X^2 analizinde; işletmelerin coğrafi konumları, müteşebbislerin mesleki tecrübesi, müteşebbislerin eğitimi, işletmelerin arazi varlığı, gelişmiş tarım teknolojisini benimseme ve uygulama düzeyi, işbirliği eğilim düzeyi ve modernleşme düzeyi ile yaşam standartları arasında bağımlılık olduğu tespit edilmiştir.

Erzurum ilinde çiftçi ailelerinin yaşam standartlarının yükseltilmesi amacıyla yapılacak planlar, programlar ve projelerde etkin sonuçlara ulaşılabilmesi için, yaşam standartlarıyla bağımlı olan sosyo-ekonomik faktörlerin dikkate alınarak uygulamaların geliştirilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Arslankurt, B., Kızılaslan H., Kızılaslan, N., Esengün, K., 1999. Tokat İlindeki sulama organizasyonlarının etkinliği ve bu organizasyonlara katılımı etkileyen sosyo-ekonomik faktörler. Toprak ve Su Kaynakları Araştırma Yıllığı, KHGM APK Dairesi Başkanlığı Toprak ve Su kaynakları Araştırma Şube Md. Yayın No:115, ANKARA.
- Ayyıldız, T., 1975. Büyükdere köyünün sosyo-ekonomik yapısı. Atatürk Ün. Yay. No: 378, Ziraat Fak. Yay.No: 182, ERZURUM.
- DPT 2000. Uzun vadeli strateji ve sekizinci beş yıllık kalkınma planı. ANKARA.
- Esengün, K., Sivaslıgil, A.C., 1993. Tokat ili Kazova yöresinde başlıca tarımsal ürünlerde, yayım servisi tarafından önerilen tarımsal yeniliklerin, benimsenipuygulanmasını etkileyen faktörlerin analizi üzerine bir araştırma. Gazi Osman paşa Ün. Ziraat Fak. Dergisi, s.59-78, Tokat
- Hess, C.V., Miller, L.F., 1954. Some Personel, Economic and Sociological Factors Influencing Dairmen's Action an Success. The Pennsylvanie State University, College of Culture, Bulle, p.26.
- İşçil, N, 1977. Örnekleme Yöntemleri. Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yay. No:13, ANKARA.
- Oakley, P., Garforth, C., 1985. Guide to Extension Training, FAO, Rome, 1985, p.23.
- Özkaya, T., Karaturhan, B., Boyacı, M., 1998. Kırsal kalkınmada çiftçi katılımının önemi üzerine bir araştırma – Halilbeyli Köyü Örneği – Ege Ün. Tarımsal Uygulama ve Araştırma Merkezi, İZMİR.
- Taluğ, C., 1975. Tarımda Teknolojik Yeniliklerin Yayılması ve Benimsenmesi Üzerine Bir Araştırma. AÜZF, Yayınlanmamış Doktora Tezi, ANKARA.
- Tuğaç, A., 1970. Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması, Rapor, DPT, 860-SPO-198, ANKARA.
- Yamane, T., 1967. Elementary Sampling Theory. Printice-Hall.Inc.Engle Wood Cliffs.NT
- Yıldırak, N., 1982. Köy Sosyolojisi I, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Notu, s.115.